

**TARTU ÜLIKOOLI ÕIGUSTEADUSKONNA
ÜLIÕPILASTÖÖDE VORMISTAMISE
JA VIITAMISE PÕHIREEGLID**

Koostanud
Jaan Sootak

Tartu 2001

Kirjastaja:
sihtasutus Iuridicum

ISBN 9985-9326-2-5

Toimetaja:
Katrín Prükk
Korrektor:
Margit Kiisler
Layout:
Sirje Ratso
Kaane kujundus:
Merike ja Tiit Kaunissaare

SISUKORD

SAATEKS	5
I. VORMISTAMISE ÜLDNÕUDED	7
II. ÜLESEHITUSE JA SISU ÜLDNÕUDED	9
III. VIITAMINE	13
1. Viidatud allika kirje üldnõuded	13
2. Viite erisusi	17
1) Normatiivakt	17
2) Kohtupraktika	18
3) Kogumik, ajakiri või ajaleht, entsüklopeedia, sõnastik	20
4) Arhiivimaterjalid	20
5) Elektrooniline allikas	22
6) Piibel	23
7) Suuline teade	23
8) Avaldamata materjal	23
9) Viide käesolevale tööle	24
10) Tabel	25
11) Kaudne viide	25
3. Viitesüsteemid	26
1) Tekstisisene viitamine	26
2) Viitamine joone all	26
3) Kombineeritud süsteem	28
4. Viite lühendamine	28
IV. TSITEERIMINE JA REFEREERIMINE	31
1. Üldnõuded	31
2. Tsitaat	31
3. Refereering	32
V. PÕHI- JA JOONEALUNE TEKST	33
1. Üldnõuded	33
2. Allikaviite jagunemine põhiteksti ja joone alla	33

VI. LISAD	35
Lisa 1. Bakalaureusetöö tiitellehe näidis	35
Lisa 2. Kursusetöö tiitellehe näidis	36
Lisa 3. Lühendid	37

SAATEKS

Keegi ei kahtle selles, et kirjalik töö peab olema korrektselt vormistatud. Ometi on vormistamisnõuded väga erinevad, olenedes nii kirjutatava töö autori teadmistest ja maitsest, kirjastajast, üliõpilastöö korral ka juhendajast jne. Käesoleva juhendi eesmärk on teha üliõpilasele teatavaks kirjaliku töö vormistamise ja viitamise miinimumnõuded. Samal ajal on püütud vältida liigset normatiivsust ning mitte kirjutada üliõpilasele ette üksikasjadeni ulatuv ja ainuõige vormistamis- ja viitamissüsteem. Pigem antakse kirjutajale võimalus ise valida töö iseloomule sobiv vorm ja viitetechnika. Viitesüsteemi valik võib tuleneda töö iseloomust – kasvõi näiteks sellest, kas kirjutatakse õigusdogmaatilise probleemist, milles valitseb tõeline kirjanduse uputus, või on tegemist hoopis üksikjuhtumit analüüsiva kriminaalantropoloogilise käsitlemisega. Siinjuures tuleb aga alati arvestada, et kord kasutusele võetud süsteemi tuleb rakendada kogu töö ulatuses, ühes töös ei tohi kasutada mitut süsteemi läbisegi.

Miks üldse viidatakse? Selleks on kaks põhjust. Esiteks, ammendav viiteaparatuur võimaldab tuvastada allikad, mida autor on kasutanud. See omakorda annab võimaluse kontrollida, kas samasid allikaid kasutades on võimalik jõuda samasugusele või hoopis teistsugusele tulemusele – seega autori tulemusi kas verifitseerida või falsifitseerida, neid kas kinnitada või ümber lükata. Teine põhjus on eetilis-õiguslik: autor peab ausalt näitama, millised seisukohad kuuluvad talle, millised kellelegi teisele. Autoriõiguse seaduse § 19 p 1 kohaselt on varemavaldatud teose refereerimine ja tsiteerimine lubatud autori nõusolekuta ja talle tasu maksmata tingimusel, et viidatakse autori nimele, teose pealkirjale ja avaldamisallikale. Vastasel juhul on tegemist autorsuse omastamise ehk plagiaadiga.¹

Käesolev juhend on teaduskonnas väljaantutest juba kaheksas. Siiski ei ole koostaja arvates tegemist varasema juhendi² kordustrukiga, vaid uue kirjutise-

¹ Vrd nt: „Kirjutis, kus kasutatakse allikaid neile viitamata, on populaarteaduslik. Kirjutis, kus võõraid mõtteid omistatakse endale, on plagiaat ehk teaduslik ehk kirjanduslik vargas“. T. Kulmar. Teadusliku töö koostamise, vormistamise ja viitamise põhimõtted usu-teaduskonna üliõpilastele. Tartu, 1997, lk 6.

² I. Rebane jt. Õigusteaduskonna üliõpilastööde vormistamise ning viitamise- ja tsiteerimistehnika põhireeglid. 7. tr. Tartu, 1997.

ga. Peaaegu uuesti on kirjutatud kogu III peatükk, üle on võetud vaid mõned juhised (nt nr 51, 63–65) ning kirjenäited. Eelmisest juhendist on üle võetud lühendite loetelu (lk 27–47), seda on täiendanud Jaan Ginter ja Marju Luts. Suhteliselt vähem on muudetud IV peatükki (refereerimine ja tsiteerimine). Juhendi koostamisel on kasutatud ka TÜ teistes teaduskondades või muudes kõrgkoolides ilmunud analoogilisi materjale.³ Käesoleva väljaande koostamisel olid nõuannete ja arvamustega abiks veel Anne Kalvi ja Irene Kull.

Tuleb silmas pidada, et see juhend kehtib üksnes õigusteaduskonnas koostatavate üliõpilastööde jaoks. Kui üliõpilane kirjutab näiteks artiklit mõnele ajakirjale, siis tuleb kasutada seal nõutavat viitetechnikat.

Loodetavasti ei ole käesoleva juhendi näol tegemist n-ö kahe tooli – ainuõige jäiga süsteemi ja täieliku anarhia – vahele istumisega. Tekstist peaks siiski selgelt tulenema, millised on töö vormistamisele ja viitamistehnikale esitatavad kindlad nõuded, millistes küsimustes on aga valikuõigus jäänud autorile.

Juhend on heaks kiidetud TÜ õigusteaduskonna nõukogus 12. jaanuaril 2001.

³ Üks uuemaid: Üliõpilastööd ja nende vormistamine. Koost S. Roomets. Tallinn, 2000.

I. VORMISTAMISE ÜLDNÕUDED

a) Kõik üliõpilaste kirjalikud tööd esitatakse standardformaadis (A4) köidetult (doktori-, magistri- ja bakalaureusetööd) või kiirkõitjas (referaadid, kursuse- ja mitteaudoitoorsed kontrolltööd). Tabelid võib paigutada ka suuremate lehtedele, kuid need tuleb võtta teiste lehtedega ühesuuruseks. Lahtistel lehtedel esitatud töid (ka kirjaklambriga ühendatud) vastu ei võeta ja neid kaitsmisele ei lubata.

b) Üliõpilastööd peavad olema kirjutatud arvutitruki 1,5 intervallise reavahaga (12 punktilise tähesuurusega), ca 2000 tähemärki leheküljel, soovitatavalt kirjas *Times New Roman*. Siiski ei ole välistatud ka muu kirja ja intervalli kasutamine, kuid leheküljele tuleb ikkagi ca 2000 tähemärki ehk 30 rida (koos viidetega). Lehekülgedele jäetakse vasakule 3 cm, üles, alla ja paremale 2 cm laiune vaba äär. Kursusetöö maht on ca 20–25 lk, bakalaureusetööl mitte üle 50 lk.

c) Kõiki lehti (alates tiitellehest kuni töö lõpuni) tuleb arvestada nummerdamisel. Nummerdamisel võetakse arvesse ka need lehed, kus asuvad tabelid ja joonised. Kui tekst asub lehe mõlemal poolel, siis nummerdatakse lehe mõlemad küljed. Tiitelleht võetakse küll arvesse lehtede nummerdamisel, kuid leheküljenumbrit sellele ei kirjutata.

d) Töö koosneb järgmistest osadest: tiitelleht, sisukord, sissejuhatus, peatükkideks või paragrahvideks vms struktureeritud sisu ehk konstruktiivne osa, lõppsõna ehk kokkuvõte, resüme, kasutatud allikate jm loetelud, lisad (kui need on olemas).

e) Töö tiitellehel on järgmised rekvisiidid (vt ka tiitellehe näidised ptk VI):

- TÜ teaduskonna ja õppetooli nimetus;
- autori ees- ja perekonnanimi ning kontroll- ja kursusetööl see, mitmenda aasta üliõpilane autor on;
- töö pealkiri;
- viide töö iseloomule (kontrolltöö, referaat, kursusetöö, bakalaureusetöö, magistriltöö, doktoritöö), referaadil ja kontrolltööl õppeaine nimetus;

- kursuse-, bakalaureuse-, magistri- ja doktoritööl juhendaja akadeemiline tiitel, teaduslik kraad või ametikoht, eesnime esitähth ja perekonnanimi;
- töö valmimise aasta.

f) Autor kirjutab oma allkirja kokkuvõtte lõppu ning ka resümee lõppu.

II. ÜLESEHITUSE JA SISU ÜLDNÕUDED

a) Sisukorras esitatakse kõigi alajaotuste (kaasa arvatud loetelude ja resümee) pealkirjad ning näidatakse leheküljed, millest algab vastav alajaotus.

b) Sissejuhatuses põhjendatakse teema valikut ning näidatakse ära selle aktuaalsus. Selleks ei piisa aga nentimisest, et tegemist on aktuaalse küsimusega. Vaevalt hakkab keegi üldse tegelema probleemiga, mis ei olegi oluline. Ning vastupidi, hetkeline päevapoliitiline aktuaalsus ei tarvitse veel tähendada, et probleem on tõesti oluline. Tähtis on töö eesmärgi määratlemine – milliseid probleeme kavatakse lahendada ning millistele tulemustele jõuda. Tuuakse ära käsitlemisele tulevad põhiküsimused, samuti materjal, mille läbitöötamisele ja üldistamisele töö on rajatud, ning näidatakse ära meetodika, mida töös rakendatakse – peab selguma, kas on tegemist teoreetilise uurimusega, empiirilise materjali analüüsiga vms. Sissejuhatuses antakse ka lühikäsitluse töö ülesehitusest (milliseid põhiküsimusi millistes alajaotustes käsitletakse).

c) Teema põhiküsimused peavad töös olema eraldatud iseseisvateks alajaotusteks (peatükkideks, paragrahvideks, punktideks vms), kusjuures nende süsteem peab kogu töö ulatuses olema ühtne. Alajaotused pealkirjastatakse. Pealkirja lõppu punkti ei panda.

d) Näide töö võimalikust liigendusest:

1. ptk.
 § 1.
 § 2.

2. ptk.
 § 1.
 § 2.

või

1.
 - 1.1.
 - 1.1.1.
 - 1.1.2.
 - 1.2.
2.
 - 2.1.
 - 2.2.

jne.

e) Lõppsõnas formuleeritakse lühidalt kõige olulisemad järeldused, milleni töös on jõutud (või vähemalt viidatakse neile, kui need on iga peatüki lõpus formuleeritud). Lõppsõnas tuleb hoiduda uute väidete esitamisest või uute probleemide sissetoomisest. Seepärast tuleb materjal esitada nii, et puudub vajadus viidata.

f) Lõppsõnale järgneb resümee inglise, prantsuse, saksa või vene keeles (kokkuleppel juhendajaga mõnes muus põhitekstist erinevas keeles). Kui töö on kirjutatud võõrkeeles, lisatakse sellele eestikeelne resümee. Resümee on nõutav doktori-, magistri-, bakalaureuse- ja kursusetöö puhul. Resümee pealkiri on töö pealkirja tõlge, mille alla kirjutatakse sõna *resümee* vastavas keeles. Resümee maht on soovitatavalt kuni 10% põhiteksti mahust.

g) Lisadena esitatakse materjalid, mis aitavad teksti mõista (nt ankeetküsitluse vormid, mahukad tabelid jms) ning mille esitamine tekstis koormaks tähelepanu ja teeks lugemise raskeks. Kõik lisad nummerdatakse.

h) Loeteludena tuuakse kasutatud kirjanduse, normatiivmaterjali, praktika (kohtu-, uurimis-, ekspertiisi- vm praktika), arhiivimaterjali, lühendite jm loetelud. Kõik need on erinevad ning vastavalt pealkirjastatud. Loetelusse lülitatakse töö kirjutamisel faktiliselt kasutatud ja töös viidatud allikad. Elektroonilistel kandjatel kasutatud allikad lülitatakse loetelusse vastavalt materjali sisule (normatiivaktid, kirjandus vms), need ei moodusta omaette loetelu. Kasutatud allikad, millele töös viidatud ei ole (nt üldistatud kohtutoimikud), märgitakse üldkujul (nt: Tartu Maakohtu kriminaaltoimikud 1995–2000, 100 toimikut) ära sissejuhatuses.

i) Olenevalt töö eripärast võib kasutatud materjali ka teisiti süstematiseerida, näiteks moodustada eraldi loetelud normatiivaktidest ja nende kommentaaridest, primaar- ja sekundaarliteratuurist, rahvusvahelistest lepingutest jm. Primaar- ehk esmakirjandus on allikas, mida uuritakse – näiteks professor Ilmar Rebase teaduslikud tööd, kui üliõpilane autor kirjutab sellel teemal kursusetööd. Muu kirjandus (teiste autorite teosed, mida kasutatakse võrdluseks, samuti I. Rebasest kirjutatud tööd) on sekundaar- ehk teisene kirjandus.

Mõnedes, näiteks ajaloo-alastes töödes jagatakse kasutatud kirjanduslik materjal sageli allikateks ja kirjanduseks. Esimesel juhul on tegemist materjaliga, kus mingi asjaolu või seisukoht on esmakordselt jäädvustatud ning mille läbitöötamise tulemusena saadakse uus teadmine (arhiivimaterjalid või nende publikatsioonid, primaarliteratuur). Kirjandus on selle liigituse järgi muu paratamatult vajaminev kirjanduslik materjal – õpikud, teatmeteosed jms.⁴

j) Materjal esitatakse loetelus tähestikulises (vajadusel kronoloogilises) järjekorras (kirjandus autori perekonnanime või töö pealkirja esimese sõna järgi). Kui autoreid on kaks või kolm, tuuakse loetelus ära kõigi nende nimed (näide 1). On aga autoreid üle kolme, viidatakse vaid esimesele tiitellehel näidatud autorile ning lisatakse sellele *jt* (näide 2), kui töö on ilmunud võõrkeeles, siis lühend vastavas keeles (vt ka III.3.2d). Autorite nimed eraldatakse komadega.

Näide 1. Orgo, I.-M., Siigur, H., Tavits, G. Töölepingu seadus. Kommenteeritud väljaanne. 2. trükk. Tallinn, 1996.

Näide 2. Ernits, M. jt. Karistusseadustiku üldosa eelnõu. Eelnõu lähtealused ja põhjendus. Tallinn, 1999.

k) Töös kasutatud allikatena võivad esineda lisaks kohtupraktikale ja mitte-avaldatud käsikirjadele (III.2.8) ka näiteks revideerimismaterjalid, ettevõtte raamatupidamisaruanded jms. Ka neist on otstarbekas teha eraldi loetelu, vajaduse korral avaldada ka lisadena.

⁴ Allika ning esma- ja teisese kirjanduse mõistest lähemalt: U. Mereste. Üliõpilastööde koostamise metoodikast. Tallinn, 1969, lk 38–39; T. Kulmar (viide 1), lk 6.

l) On töö tiitellehel näidatud koostaja või toimetaja, märgitakse tema nimi analoogiliselt autori nimega. Sealjuures peab olema arusaadav, et on tegemist toimetaja või koostaja, mitte autoriga (näide 3).

Näide 3. Rebane, I. (koost). Eesti NSV Kriminaalkodeks. Komm vln. Tallinn, 1980.

Õigusleksikon. Koost K. Maurer. Tallinn, 2000.

Sootak, J. (Hrsg). Estnische Strafrechtsreform: Quellen und Perspektiven. Tartu, 1996.

m) Loetelus toodud allikad nummerdatakse. Numeratsioon peab läbima kõiki loetelusid.

III. VIITAMINE

1. Viidatud allika kirje üldnõuded

a) Olenemata sellest, millist viitesüsteemi kasutatakse (III.3) ning kas viide asub joone all või üksnes kirjanduse loetelus, kehtivad allika kirje jaoks üldised põhinõuded. Need on järgmised.

b) Kõik andmed võetakse töö tiitellehe esiküljelt. Kui andmed on seal lünklikud või tiitelleht üldse puudub, siis võetakse need andmed töö muudelt osadelt (sageli on ilmumisaasta tiitellehe pöördel). Kui andmed jäävad ikkagi puudulikuks ning neid on võimalik täiendada muude allikate põhjal, võib seda teha, kusjuures sel viisil saadud andmed pannakse nurksulgudesse (näide 4). On võimalik, et tiitelleht puudub üldse – siis võetakse kirje kaanelt. Kui jääb tuvastamata väljaandmise koht või aasta, kirjutatakse *sine loco* (lad – ilma kohata) või *sine anno* (ilma aastata) (näide 5). Ära tuleb tuua ka alapealkiri. See nõue ei kehti kohustuslikult nende allikate kohta, kus töö pealkiri ise või alapealkiri on väga pikk (enamasti vanadel raamatutel – näide 6; aga mõnikord ka tänapäevastel – näide 7). Sel juhul võib erandina pealkirja katkestada sisu poolest sobival kohal või jätta ära alapealkiri. Selline lühendamine kirjanduse loetelus ei välista aga võimalust viidet joone all omakorda lühendada. Kui autor peab vajalikuks, võib ta viites kasutada lühendatud varianti ja esitada kirjanduse loetelus täiskirje.

Näide 4. [Paucker, C. J. A.] Uebersicht der neuesten juristischen Literatur Livlands. – Das Inland. Eine Wochenschrift für Liv-, Esth- und Curländische Geschichte, Geographie, Statistik, und Literatur, 1836, Sp 398–405, 417–424.

Näide 5. BGHSt 2, 194 (Anwalts-Nötigung). – Best of. Die wichtigsten Entscheidungen für Ausbildung und Praxis. Strafrecht. Achso! *Sine loco, sine anno*, S I-6.

Näide 6. Tiitellehel tegelikult: Friedrich Georg von Bunge. Ueber den Sachsen-Spiegel als Quelle des mittleren und umgearbeiteten livländischen Ritterrechts, sowie des öselschen Lehnrechts. Riga, gedruckt bei Wilhelm Ferdinand Häcker, 1827.

Viites: F. G. v Bunge. Über den Sachsenspiegel. Riga, 1827.

Näide 7. Tiitellehel tegelikult: Wolfgang Singer. Der polizeiliche Rechtshilfeverkehr mit dem Ausland. Eine analyse über Grundlagen und Bedingungen des internationalen Rechtshilfeverkehrs durch Dienststellen der deutschen Polizei; aufgezeigt anhand bi- und multilateraler Verträge und Abkommen, dem Deutschen Auslieferungsgesetz (DAG), dem Gesetz über die Internationale Rechtshilfe in Strafsachen (IRG), der Zuständigkeitsvereinbarung (ZustV), den Richtlinien für den Verkehr mit dem Ausland in strafrechtlichen Angelegenheiten (RiVAST), dem Bundeskriminalamtsgesetz (BKAG) sowie den Statuten der Internationalen Kriminalpolizeilichen Organisation (IKPO-Interpol). Frankfurt am Main, Bern, New York: Peter Lang, 1983.

Kirjanduse loetelus: Singer, W. Der polizeiliche Rechtsverkehr mit dem Ausland. Frankfurt/M, 1983.

c) Lühendada võib ka muid tiitellehel olevaid andmeid (näide 8). Ka ei too-
da ära autori tiitleid (Vene Föderatsiooni teeneline teadlane, professor, aka-
deemik jms). Ära ei too ka töö väljaandjat, kes ei ole kirjastaja (nt TÜ
õigusteaduskonna väljaanded, mis on kirjastatud *AS Juura* poolt Tallinnas).
Viite lühendamise kohta vt III.4.

Näide 8. Kommenteeritud väljaanne ⇒ Komm vln;
Teine täiendatud ja parandatud trükk ⇒ 2. tr;
2., a jour gebrachte Auflage ⇒ 2. Aufl;
Dreiundzwanzigste Auflage (41.–43. Tausend) ⇒ 23. Aufl.

d) Viites näidatakse kas teose ilmumiskoht või kirjastus (ilmumisaasta näi-
datakse ära alati). Mõeldav on ka mõlema näitamine. Seda ei ole siiski ots-
tarbekas seada kindlaks nõudeks, mistõttu see küsimus võiks jääda autori
otsustada. Kuid tehtud valikust tuleb kinni pidada kogu töö ulatuses.⁵ Nime-
tust *kirjastus* kasutatakse ainult siis, kui see kuulub lahutamatu kirjastuse
nime juurde – näiteks *Eesti Riiklik Kirjastus* (võib kasutada ka lühendit ERK)
või *Academic Press*. Ilmumiskoha nime võib lühendada (Tln, Trt), kuid seda
tuleks teha ettevaatlikult välismaa linnade korral (Brl, NY), avades lühendi
vajaduse korral vastavas loetelus.

⁵ Olgu märgitud, et käesolevas juhendis on viimast nõuet siiski rikutud – küll teadlikult.
Olen tahtnud mõnel puhul näidata, et oluline on just kirjastus, mitte aga ilmumiskoht (vt
näited 17, 21 ja 40).

e) Joone all näidatakse kõigepealt autori eesnime esitähth ja siis perekonnanimi (näide 11). Kirjanduse loetelus tuuakse autori eesnimetähth perekonnanimi järel (näited 1 ja 2). Venekeelse töö autori isanime esitähthe ei ole vaja tuua. Aadlipartikkel on joonealuses viites ees- ja perekonnanime vahel, kusjuures võib kasutada lühendit (näide 6). Kirjanduse loetelus on aadlipartikkel kas perekonnanime ees või eesnime järel (näide 9).⁶ Aadlipartikli äranäitamine ei ole kohustuslik. Mõistagi tuleb ka siin kasutada ainult ühte süsteemi.

Näide 9. Keyserling, H. von. Tagebücher. Berlin, 1966.
von Rad, G. Genesise alglood. Tartu, 1995.

f) Nii allikas ise kui viidatav või tsiteeritav koht allikas peab olema täpselt identifitseeritav. See tähendab, et viidata tuleb lehekülje täpsusega. Leheküljele ei ole vaja viidata üksnes siis, kui osutatakse raamatule tervikuna (näide 10). Seaduse kommentaari puhul viidatakse aga kommentaari numbri (näide 11) või äärenumbri (näide 12), mitte leheküljenumbrile. Kui allikas (nt õpik) on põhjalikult struktureeritud, võib viidata ka vastavale struktuuri osale, eriti kui see käib sisulise tervikosa kohta (näide 13).

Näide 10. Põhitekstis: Euroopa Ühenduse kriminaalõiguse küsimusi on siiski käsitletud ka monograafilises kirjanduses.

Joone all: F. N. Heise. Europäisches Gemeinschaftsrecht und nationales Strafrecht. Bielefeld, 1998.

Näide 11. I. Rebane (koost). Eesti NSV kriminaalkodeks. Komm vln. Tallinn, 1980, § 1, komm 1.

Näide 12. A. Schönke, A. Schröder. Strafgesetzbuch. Kommentar. 25. Aufl. München, 1997, § 46, Rn 6.

Näide 13. H.-H. Jescheck, T. Weigend. Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil. 5. Aufl. Berlin, 1996, § 32 III.3a.

g) Erandina võib kasutada ka *passim*-viidet (lad *passim* – kõikjal, läbisegi). See viide võib osutada otstarbekaks juhul, kui näiteks artiklis või raamatus on mingit seisukohta väljendatud või mingit isikut mainitud korduvalt. Le-

⁶ Näide on võetud: T. Kulmar (viide 1), lk 12–13.

heküljele viitamine tähendaks sel juhul artikli paljudele või koguni kõikidele lehekülgedele viitamist, mis muudab viitamise mõtteuks või isegi iseenda vastandiks. *Passim*-viite korral tuleb aga vähemalt üks kord viidata ka konkreetsele leheküljele – näiteks kus antud seisukoht esineb esimest korda või kus sellele on pööratud kõige enam tähelepanu (näide 14).

Näide 14. Põhitekstis: Väide, et ei ole olemas ühtset Euroopa õiguskultuuri ega euroopalikku kriminaalõigust, on kirjanduses siiski ümber lükatud.

Joone all: E. Samson. Eesti karistusseadustiku üldosa eelnõust. – *Juridica*, 1998, nr 2, lk 58, *passim*.

h) Viidatava allika kirje koostamisel tuleb lähtuda eesti keele nõuetest. See tähendab näiteks, et kirjanduse loetelus perekonnanime järel olev eesnimetäht eraldatakse komaga. Viites kasutatakse üldtuntud lühendeid *jt, jj, lk* (viimasel ajal soovitatavalt ilma punktita). Samas täidavad üldkeeles kasutatavad kirjavahemärgid viites teistsugust rolli – nad peavad tehniliselt eraldama viiteosiseid. Nii oleneb konkreetsest viitesüsteemist, kas viiteosiseid eraldada koma või punktiga. Käesolevas juhendis eelistatakse punkti, on loobutud kaldkriipsust (mõningad üksnes soovituslikud erandid (III.4, näited 54, 55), ainult kindlas kohas kasutatakse mõttekriipsu (III.2.3, nt näited 4, 15), koolonit (III.3.2c, nt näide 51) ja semikoolonit (III.3.2c). Ainult kaks viimast viiteosist (ilmumisaasta ja *lk, §, komm, Rn* jms) eraldatakse komaga. Viide lõpeb punktiga.

i) Viite mõjupiirkond ulatub viitenumbrini (või muu allikatähistuseni). See tähendab, et viitenumber osutab kohale, kus refereering või tsitaat lõpeb. Kui viitenumber on lõigu lõpus, siis katab see kogu lõiku, kui lause lõpus, siis ainult seda lauset. Kui soovitakse viitega katta ainult lõigu lõpus olevaid lauseid, siis peab see ilmnema põhitekstist. On võimalik, et viide katab ainult ühte sõna – sel juhul pannakse viitenumber selle sõna järele.⁷

⁷ Lähemalt: E. Lauk. Algteadmisi teadustööst. Tartu, 1995, lk 52.

2. Viite erisusi

1) Normatiivakt

a) Täisviide normatiivaktile tuleb ära tuua normatiivaktide loetelus (vt ka II.h). Akti vastuvõtnud organit ei näidata, kui akti liigiga (nt seadus) on akti vastuvõtja üheselt määratud. Akti nimetuse ja vastuvõtmise aja järel tuleb näidata ka allikas, kus akt ja selle viimane muudatus on ametlikult avaldatud (näide 16).

b) Riigi Teatajale viitamisel tuleb näidata Teataja osa (I, II, III, lisa), aasta, number ja artikkel. Reeglina kasutatakse lühendit *RT*. Kui loetelus on mitmete organite normatiivakte, võib need loetelus süstematiseerida organite kaupa, sealjuures silmas pidades nende kehtejõudu (nt seadused, valitsuse määrused, ministri määrused, ametkondlikud juhendid). Vt näide 15.

Näide 15. Alaealiste komisjoni põhimäärus. VV määrus 22. septembrist 1998 nr 208. – RT I 1998, 85, 1391.

Näide 16. Kriminaalkodeks. 7. mai 1992. – RT 1992, 20, 287 ja 288; RT I 2000, 29, 173.

c) Väljaannet, milles normatiivakt on avaldatud (nt Riigi Teataja), ei viidata joone all siis, kui akt on üldtuntud (nt seadustikud). Normatiivakti täisviide tuleb aga selgi juhul kasutatud allikate loetelus ära tuua. Ei põhitekstis ega joone all ei viidata normatiivakti leheküljele, vaid akti sätetele (paragrahv, lõige, punkt, lause, alternatiiv).

d) Sümbolit § kasutatakse vaid siis, kui sellele järgneb ka paragrahvi number. Kui numbrit ei järgne, kirjutatakse välja *paragrahv* (nt § 107, aga *käesolev paragrahv*). Lauset ei alustata sümboliga § või lühenditega *Lg* või *P*, vaid kirjutatakse välja *Paragrahv*, *Lõige* või *Punkt*. Kui kasutatakse sümbolit või lühendit, lisatakse sellele muutelõpp (§-s 139). Lühendi §-d asemel võib kasutada ka §§.

e) Normatiivaktile viidatakse ainult Riigi Teataja kaudu. Mõistagi võib töö kirjutamisel kasutada mitmesuguseid kogumikke (näited 17 ja 18). Sel juhul tuleb aga silmas pidada, et tegemist ei ole normatiivaktiga kui allika ehk primaarliteratuuriga (II.i), vaid kirjandusallikaga. Kui autor peab vajalikuks sellele viidata, ei asenda see viidet Riigi Teatajale.

Näide 17. Eesti poolt ratifitseeritud inimõiguste dokumendid. Tallinn: Eesti Inimõiguste Assotsiatsioon, 2000.

Näide 18. Alaealised. Normatiivaktide kogumik. Tallinn: Ilo, 1999.

f) Välismaa normatiivaktidele või rahvusvahelistele õigusallikatele viitamisel võib kasutada algallikat (ametlik allikas, nt Saksamaa *Bundesgesetzblatt*, Rootsi *Svensk Författningssamling*, Soome *Suomen Laki* jm), kui autor on seda ka tõepoolest kasutanud. Kui aga on kasutatud muud allikat, tuleb viidata sellele (näited 19, 20 ja 21).

Näide 19. Das polnische Strafgesetzbuch. Kodeks karny. Zweisprachige Ausgabe. Freiburg, 1998.

Näide 20. Rikoslaki. – Rikosoikeus 1995. Helsinki, 1995, s 1 jj.

Näide 21. Amsterdami leping. – Euroopa Liit. Amsterdami leping. Konsolideeritud lepingud. Eesti Õigustõlke Keskus, 1998, lk 11 jj.

2) Kohtupraktika

a) Põhitekstis võib piirduda üldise viitega vastavale kohtulahendile, täpne kirje tuuakse ära joone all (näide 22). On võimalik tuua aga oluline osa viitest ka põhiteksti (näide 23). Vt ka V.2b.

b) Loetelus süstematiseeritakse praktika kohtute järgi (Riigikohus, ringkonnakohus jne) või näiteks maakohutute tähestikulises järjekorras. Ühe kohtu lahendid tuuakse ära kronoloogilises või tähestikulises järjekorras. Aastate kaupa võib süstematiseerida kohtupraktikat ka toimikute numbrite järgi. Kohtupraktikat võib süstematiseerida ka tähestikuliselt vastavalt asjade nimetustele. Teatavasti on nii anglo-ameerika kui ka saksa kirjanduses levinud kaasuste nimetamine, näiteks *Engel vs Vitale*, 370 U.S 421 (1962) või *Katzenkönig* (BGHSt 35, 347); eesti keeles siis näiteks: *Pankrotihaldur (hädaseisund)*, RKL 1998, 119.

c) Riigikohtu lahenditele viidatakse kas Riigikohtu poolt väljaantava lahendite kogumiku või Riigi Teataja kaudu (näited 22 ja 24). Sama skeemi järgi viidatakse ka mitteavaldatud lahendile (ringkonna-, maa- või linnakohtu otsused jt), kuid lisatakse asja number (näide 23).

Näide 22. Põhitekstis: Vähemalt selline on olnud varasem kohtupraktika.

Joone all: Vt nt: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 1. novembrist 1995 RASi Kiviter hagi ASi Nitrofert vastu 55 409 krooni nõudes. – RT III 1995, 17, 211.

Näide 23. Põhitekstis: Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määruses 1. novembrist 1995 RASi Kiviter hagi ASi Nitrofert vastu on kohus teinud järelduse, et kuna peadirektori kohusetäitja ei ole juriidilise isiku esindaja, ei saa ta seega kirjutada täiendava volitusega alla kohtule esitatavale kassatsioonkaebusele.

Joone all: III-2/1-72/95. – RT III 1995, 17, 211.

Näide 24. Põhitekstis: Teovalitsemise teooriale on osutanud ka Riigikohtu kriminaalkolleegium, näiteks 7. oktoobri 1997. a otsuses T. Taaveti süüdistusasjas.

Joone all: RKL 1997, 134.

d) Viitamisel välismaisele või rahvusvahelisele kohtupraktikale lähtutakse vastavas riigis või organisatsioonis omaksvõetud skeemidest, lisades põhitekstis või joone all vajaliku selgituse (näited 25, 26 ja 27).

Näide 25. Sellisele seisukohale hädakaitse küsimuses on asunud Saksamaa Liidukohus. Vt: BGHSt 3, 217 (Ersatzkommunisten) = Best of. Strafrecht, lk IV-5.

Näide 26. Solvamine võib aset leida ka seksuaalset laadi tegudega, nagu see ilmneb näiteks Saksamaa Liidukohtu 15. märtsi 1989. a otsusest. Lähemalt: BGH, 2. StR 662/88 = NJW 1989, 3028.

Näide 27. Põhitekstis: Seega ei olnud kauba sissetoomise korra rikkumise eest ettenähtud sanktsioon kooskõlas ühenduse õigusega.

Joone all: EuGHE 1988, 1235 Rs 299/86 (Drexler). Tsit: R. Geiger (viide 120), art 6, vnr 11.

e) Kui töö kirjutamisel on kasutatud või üldistatud kohtupraktikat ning üksiklahenditele ei ole töös viidatud, siis neid loetelus ei esitata. Küll aga märgitakse see töö sissejuhatuses (vt ka II.b).

3) Kogumik, ajakiri või ajaleht, entsüklopeedia, sõnastik

a) Artiklite kogumikule ning ajakirjale või ajalehele osutamise korral tuleb kõigepealt näidata vahetu allikas (konkreetne artikkel) ning siis mõttekriip-suga eraldatult kogumiku või ajakirja nimetus (näide 28). Ajalehe või aja-kirja nimetust ei panda jutumärkidesse. Siin tuleb arvestada, et konkreetsele kohale viidates näidatakse vastav lehekülg, kirjanduse loetelus tuuakse aga artikli alguslehekülg. Ajalehele viitamisel ei näidata tavaliselt leheküljenumb-rit, välja arvatud mahukate ajalehtede korral (nt Eesti Ekspress).

Näide 28. A. Eser. Misconduct in Science: a German Lesson. – European Journal of Health Law, 1998, Vol 5, No 2, p 86 (kirjanduse loetelu korral artikli algusleheküljele: p 85 ff).

b) Entsüklopeediale või sõnaraamatule viitamisel tuleb ära näidata nii artikli pealkiri või märksõna kui ka selle paiknemine konkreetses köites. Märksõna või artiklit võib tähistada ka lühendiga *sub* või *sv* (lad *sub vero* – sõna all). Eesti Entsüklopeedia puhul piisab viitamisest ainult väljaandele – et eristada ENE-t ja EE-t (näide 29). Paljudes entsüklopeediates ei ole tekst jagatud mitte lehekülgedeks, vaid veergudeks, millele tuleb ka viidata (näide 30).

Näide 29. ENE. 8. kd, sv õigus, lk 530.

Intellektuaalne omand. – ENE. 2. tr. 3. kd, lk 649.

Näide 30. Action populaire. – Der grosse Herder. 1. Bd. Freiburg, 1931, Sp 113.

4) Arhiivimaterjalid

a) Kui töös kasutatakse arhiivimaterjale, tuleb neile viidata nii, et antud ma-terjali oleks võimalik ka teistel üles leida. Joonealuses viites tuleb ära näida-ta kasutatud ühiku pealkiri ja kuupäev, võimalusel ka autor. Vastavalt sisuli-sele vajadusele võib ühiku pealkirja esitada kas originaalkeeles või selle tõl-kida. Seejärel järgnevad arhiivi andmed: arhiivi nimetus, fondi number, ni-mistu number, säiliku number, lehe või lehekülje number (näide 31). Kui ei ole viidatud tervele ühikule, vaid konkreetsele kohale sellest, tuleb muidugi esitada ainult selle koha lehenumber. Raamatukogude ja muuseumide käsi-kirjade osakonnas säilitatavatele materjalidele viidatakse samal moel nagu arhiiviallikatele.

Näide 31. Diplomaatikateaduse tudengite eksamikorra projekt. 19. august 1835. – EAA, f 402, n 9, s 63, l 48–49p.

C. C. Dabelow. Umlauf. 3. Oktober 1826. – EAA, f 402, n 9, s 72, l 66–67.

b) Kirjavahetuse kasutamisel tuleb viites esitada kõigepealt kirja saatja ja siis kirja adressaadi nimi, seejärel kirjas esitatud saatmiskoht ja kirjutamiskuupäev. Viitest peab ka ilmnema, kus seda kirja säilitatakse (näide 32). Kui üldviites või allikate loetelus on esitatud kasutatud kirjavahetuse säilitamiskoht, ei ole seda iga järgneva viite puhul vaja korrata.

Näide 32. C. Rummel an W. F. Clossius. Hasenpoth, 12. Dezember 1835. – Württembergische Landesbibliothek zu Stuttgart. Handschriftenabteilung, Cod. iur. 4° 136, Nr 1911.

D. Strauch an M. Luts. Köln, 2. Januar 1997. (Kiri adressaadi valduses).

c) Töös kasutatud arhiivimaterjalid tuuakse kasutatud allikate loetelus välja eraldi alapunktina. Loetelus esitatakse kasutatud arhiivimaterjalid vähemalt fondi täpsusega, märkides arhiivi täieliku nimetuse koos lühendiga (või ainult lühendi, kui see on lühendite loetelus näidatud), fondi numbri ja nimetuse (näide 33). Vajadusel võib allikate loetelu esitada nimistu täpsusega. Raamatukogude ja muuseumide käsikirjade osakonnas säilitatavad materjalid esitatakse arhiiviallikate loetelus samadel põhimõtetel. Samast arhiivist mitme erineva fondi kasutamisel tuleb nad loetelus reastada vastavalt numeratsioonile (näide 34).

Näide 33. Eesti Ajalooarhiiv Tartus (EAA)
F 29: Eestimaa kubernerite kantselei

Tartu Ülikooli Raamatukogu käsikirjade osakond (TÜR KHO)
F 8: Müthel, Johann Ludwig

Näide 34. Eesti Ajalooarhiiv Tartus (EAA)
F 29: Eestimaa kubernerite kantselei
F 30: Eestimaa kubermanguvalitsus
F 291: Liivi-, Eesti- ja Kuramaa kindralkuberner
F 296: Liivimaa kubernerite kantselei

5) Elektrooniline allikas

a) Elektroonilistele allikatele viitamisel tuleb lähtuda samadest üldprintsiipidest nagu paberkandjagi korral. Peab olema tagatud allika identifitseeritavus (samale viitele ei tohi vastata mitut võimalikku allikat).

b) Lisaks allikakirje tavalistele osadele (autor, pealkiri jms) peab viide elektroonilistele allikatele sisaldama veel elektroonilise andmekandja tüüpi (CD-ROM, arvutivõrk jne), millisel aadressil on materjal kättesaadav, ning materjaliga tutvumise kuupäeva (pole vajalik CD-ROM-de puhul).

c) Elektroonilistele allikatele viitamine on lubatav, kui allikas ei ole paberkandjal kättesaadav. Eesti Vabariigi õigusakti elektroonilisele kandjale võib viidata üksnes siis, kui paberkandjal on vananenud redaktsioon või autoril ei ole mingil põhjusel allikas kättesaadav (viibib välismaal vms).

d) Elektroonilistel kandjatel allikad lülitatakse kasutatud allikate loeteludesse vastavalt allika sisule.

Näide 35. Oxford English Dictionary Computer File: On Compact Disc. 2nd ed. CD-ROM. Oxford: Oxford UP, 1992.

Näide 36. Th. J. Pritzker. An Early Fragment from Central Nepal. N.D. Online. Ingress Communications. Available: <http://www.ingress.com/~astanart/pritzker/pritzker.html>, 8 June 1995.

Näide 37. Eesti Teadusfondi Nõukogu, Teadussuundade ja -erialade nomenklatuur. Kinnitatud ETFN poolt 12.08.93, protokoll nr 25, 1993. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://www.etf.ee/uurimist/nomenkla.htm>, 23. jaanuaril 1997.

Näide 38. Eesti Vabariigi Justiitsministeerium. Eesti Vabariigi I ja II astme kohutute tööst 1995. aastal. Arvutivõrgus. Kättesaadav: <http://www.ee/just/statistika.html>, 23. jaanuaril 1997.

6) Piibel

Piiblile viidatakse kas tekstisiseselt (enamasti) või joone all, kusjuures kasutatakse üldlevinud lühendeid (näide 39).⁸ Lühendis tähistab esimene sümbol raamatut (1 Mo – Esimene Moosese raamat), teine peatükki ja kolmas salmi. Ei näidata, kas on tegemist Vana või Uue Testamendiga, ka ei viidata piibli leheküljele. Usuteaduskonnas kehtib üldreegel, et piiblit kirjanduse loetelus ei näidata.⁹ See nõue ei kehti aga väljaspool usuteaduskonda, seega tuleb õigusteaduskonna üliõpilase töös näidata ära konkreetne kasutatud piibliväljaanne. Ka siin on tegemist sellise juhuga, kus on oluline just kirjastus, mitte ilmumiskoht (vt ka III.1d ja näide 40).

Näide 39. 1 Mo 4, 9–10.

Näide 40. Piibel. Vana ja Uus Testament. Rahvusvaheline Piibliselts, 1988.

7) Suuline teade

Tegemist on viitega teabele, mida töö autor sai kelleltki suulises vestluses (näide 41). Õigusteaduskonna üliõpilastöös võib see erandina ette tulla eelkõige õigusajaloolistes töös, näiteks kui kirjutatakse üles kellegi mälestusi. Muudel juhtudel teadustöös väide *magister dixit* (õpetaja ütles – st õppejõud loengus rääkis) teadusliku argumendina ei kehti ja on viitena ebaõige.

Näide 41. Jüri Jegorovi suuline teade autorile 16.09.1998 Tartus.

8) Avaldamata materjal

Tegemist on viitega allikale, mis ei ole trükitud avaldatud ja mis ei ole kättesaadav ka elektrooniliselt. Sageli on sellised allikad seaduseelnõud, aga ka üliõpilastööd jms. Sel juhul tuleb viites ära tuua kõik olulised kirjeandmed,

⁸ Piibliraamatute lühendite loetelu: T. Kulmar (viide 1), lk 23 koos viitega järgmisele allikale: Matteus-Markus-Luukas. Evangeeliumid. Eesti Piibliseltsi prooviväljanne. Tallinn, 1995.

⁹ T. Kulmar (viide 1), lk 17.

samuti aga näidata ära, kus materjal asub. Eelnõu korral tuleb näidata ka selle ajaline seis (näide 42).

Näide 42. M. Laatsit. Kurjategijate väljaandmise õiguslikud alused ja kord. Bakalaureusetöö. Tartu, 1998. (Käsikiri Tartu ülikooli õigusteaduskonnana kriminaalõiguse õppetoolis).

Haldussunni seadus. Eelnõu seisuga september 2000. (Käsikiri Justiitsministeeriumi avaliku õiguse osakonnas).

Tsiviilseadustiku 1936. a. eelnõu. Üldosa, asjaõigus, võlaõigus. (E. Lani käsikiri käesoleva töö autori valduses).

9) Viide käesolevale tööle

Töö kirjutamisel võib osutuda vajalikuks viidata parasjagu käsiloleva töö mõnele osale. See väldib kordusi ning hõlbustab ka lugemist. Tõsi, kui seda laadi viiteid hakkab tulema väga sageli, on kirjutajal vaja veel kord läbi mõelda töö struktuur. Sellise viite korral osutatakse olenevalt kasutatavast viitesüsteemist kas tekstis või joone all töö leheküljele või struktuuriosale, kasutades lühendeid *käesolev töö*, *supra* (eespool), *infra* (alamal ehk tagapool) jne.¹⁰ Vt näited 43 ja 44.

Näide 43. Joone all: Koosseisueksimusest tuleb eristada keelueksimust. Vt lähemalt käesoleva töö III ptk § 2 (lk 48 jj).

Näide 44. Põhitekstis: Koosseisueksimusest tuleb eristada keelueksimust. Tegemist on täiesti iseseisva eksimuse liigiga, mistõttu ma käsitlen seda küsimust hiljem põhjalikumalt.

Joone all: *Infra*, lk 48.

Näide 45. Põhitekstis: Koosseisueksimusest tuleb eristada keelueksimust. Tegemist on täiesti iseseisva eksimuse liigiga, mistõttu ma käsitlen seda küsimust hiljem põhjalikumalt (vt 3.2.2).

¹⁰ U. Mereste (viide 4), lk 151.

10) Tabel

Kõik tabelid, joonised, pildid jms tuleb nummerdada ja pealkirjastada. On mõistetav, et ka tabelis toodud andmed (enamasti arvud) ei pärine alati mitte autorilt, vaid mõnest muust allikast. Seega tuleb näidata ka tabeli andmete allikas. Kui on tegemist ühe või mitme allikaga, mis käivad kogu tabeli kohta, tuuakse need ära tavaliselt tabeli all (näide 46). Kui aga mõnes tabeli reas või veerus olevad andmed pärinevad ühest konkreetsest allikast, tuleb sellele ka põhitekstis või joone all viidata. Vt ka III.3.2d.

Näide 46. Tabeli peal: Tabel 1. Eestis registreeritud kuriteod 1996–1999.

Tabeli all: Allikas: Eesti statistika aastaraamat. Tallinn: Statistikaamet, 2000, lk 151–152.

11) Kaudne viide

Kui töö, mida soovitakse tsiteerida või refereerida, ei ole kättesaadav, on lubatud kaudne viitamine. Sellisel juhul tuuakse ära nii selle töö andmed, mida soovitakse tsiteerida või refereerida, kui ka selle töö andmed, mille kaudu algallikale osutatakse (näide 42). Kasutatud kirjanduse loetelusse võetakse taolisel juhul ainult töö, mille kaudu teist tööd viidati.

Näide 47. Töö autorile ei olnud kättesaadav A. Piibu töö „Kaubandusõigus ja -protsess“, kuid ta leidis, et ühes A. Kalvi artiklis on selle töö seisukohti käsitletud. Korrektne viide joone all oleks järgmine:

A. Piip. Kaubandusõigus ja -protsess. Tallinn: Justiitsministeerium, 1995, lk 167 (viidatud: A. Kalvi. Esindusprobleeme tööstusomandi õiguskaitseks. – Juridica, 1996, nr 10, lk 567).

3. Viitesüsteemid

1) Tekstisisene viitamine

a) Selle viitesüsteemi korral viidatakse töö lõpus toodud kirjanduse loetelule ning viide ise on tavaliselt põhitekstis sulgudes. Kasutatakse erinevaid viise, näiteks tuuakse sulgudes ära üksnes allika järjekorranumber kirjanduse loetelus, näiteks: (38, lk 5) või lisatakse ka autori perekonnanimi, töö ilmumisaasta ja leheküljenumber, nagu seda teeb näiteks ajakiri *Akadeemia*. Viimasel juhul peab olema vastavalt koostatud ka allikakirje kirjanduse loetelus (näide 48). Tekstisest viidet nimetatakse ka nimeviiteks ja numbriviiteks.¹¹

Näide 48. Põhitekstis: Kolmas, lõppfaas viib surmahetkeni (Qvarnström 1993: 48–49).

Kirjanduse loetelus: Qvarnström, Ulla 1993. Vår död. Stockholm: Almqvist & Wiksell.

b) Tekstisisene viitamine ei välista ka joonealust teksti, mis täiendab põhiteksti (vt ka V.2). Kui ka seal on vaja viidata, tehakse seda põhiteksti viitesüsteemis (näide 49).

Näide 49. Põhitekstis: Seevastu inimene kui isik algab eneseteadvuse, minateadvuse tekkega, millest alates saab rääkida kaitsmisväärsest elulujäämishuvist.

Joone all: Konsekventsialistlik eetika on leidnud siin esmase õigusliku väljundi eelkõige abordi problemaatikas. Vt nt: Parve 1995: 131–145.

2) Viitamine joone all

a) See on enamlevinud viitamistehnika, mille eelis seisneb joonealuse teksti käepärasuses lugejale. Kuna tänapäevaste arvutite tekstiredaktorid hoolitsevad ise joonealuse teksti paigutuse eest, ei valmista selle süsteemi kasutamine vähimaidki tehnilisi raskusi.

¹¹ Vt lähemalt: Ametniku keelekäsiraamat. Tallinn, 2000, lk 191 jj.

b) Viitamine seisneb põhitekstis ülanumbri (*superscript*) sisestamises reeglina lause või lõigu lõppu, erandina ka sõna järele (vt lähemalt III.1i). Klikitakse *Insert* ja *Footnote*. Viidete numeratsioon peab olema kogu töö ulatuses ühtne.

c) Ei joonealuses viites ega kirjanduse loetelus ei panda töö pealkirja jutumärkidesse (vt ka III.2.3a). Seda tuleb teha aga siis, kui jutumärgid esinevad ka originaalpealkirjas (näide 50) või kui pealkiri tuuakse ära põhitekstis (V.2a, näide 59). Kui joone all on ühes viites osutatud mitmele allikale, eraldatakse erinevad allikad semikooloniga. Autori enda joonealune tekst eraldatakse allikaviitest lühendiga *vt* ja kooloniga (näide 51).

Näide 50. W. Hassemer. "Zero tolerance" – ein neues Strafkonzep? – Festschrift für Günther Kaiser. Hb 1. Berlin, 1998, S 797.

Näide 51. Joonealune tekst: Kõige põhjalikumalt on seda küsimust seni käsitlenud baltisaksa kirjandus. Vt: F. G. v Bunge. Altivlands Rechtsbücher, lk 18–23 (ülevaade) ja lk 95–158 (allika tekst).

d) Joonealuses viites ei tohi kasutada mitut keelt segamini – allika keeles peavad olema toodud kõik kirje osad, ka lehekülje lühend (näide 50). See reegel ei kehti aga siis, kui võõrkeelne joonealune viide sisaldub joonealuses autoritekstis (näide 51). Järgnev tabel sisaldab mõningaid võõrkeelseid lühendeid, mida võib viite koostamisel vaja minna.

Tabel 1. Võõrkeelseid lühendeid viite koostamiseks.

	eesti keel	inglise keel	saksa keel	prantsuse keel	vene keel
number	nr	N	Nr	N	No
kõide	kd	vol	Bd, H	vol	Т
osa	osa	p	T	p	Ч
trükk	tr	ed	Aufl	ed	Изд
autor	aut	auth	Verf	aut	Бвт
koostaja	koost	comp	Hrsg	comp	Сост
toimetaja	toim	ed	Hrsg	ed	Ред
lehekülg	lk	p	S	p	с, стр
ja teised	jt	et al	u.a	et al	и др
ja järgnevad	jj	ff	Ff	ff	и сл

Allikas: J. Kiili (koost). Kursuse- ja diplomitööde koostamise juhend. Tallinna Pedagoogika-ülikool, 1993, lk 15.

3) Kombineeritud süsteem

a) Kahte ülalnimetatud süsteemi võib ka kombineerida, nimelt kasutades teksti sees üksnes viitenumbrit kas sulgudes või ülanumbrina (*superscript*) ning viies viiteteksti mitte joone alla, vaid autoriteksti lõppu. Klikkida *Insert* ja *Endnote*. Sellist süsteemi kasutas varem ajakiri *Juridica* ning kasutab praegu näiteks *Ajalooline Ajakiri*.

b) Kehtib kuldreegel, et ühes töös kasutatakse ainult ühte viitesüsteemi. Üliõpilasel on õigus ise otsustada, millist viitesüsteemi ta kasutab. Kuid see õigus kehtib ainult avaldamisele mittekuuluvate tööde kohta. Publitseerimiseks mõeldud käsikirjas tuleb rakendada sellist viitesüsteemi, mis on vastavas väljaandes kasutusel.

4. Viite lühendamine

a) Korduval viitamisel ühele allikale tuleb viidet lühendada. See hõlbustab töö lugemist ning aitab kokku hoida mahtu. Asjaolu, et arvuti võimaldab ikoonile *Copy* klikkimisega kuitahes pikki viiteid hõlpsasti korrata, ei õigusta veel teksti ülekoormamist lõputute kordustega.

b) On mitmeid viise viite lühendamiseks. Näiteks kui ühelt autorilt on ainult üks töö, võib viite lühendamisel kasutada väljendit *osutatud töö* või *op cit* (lühend ladinakeelsest väljendist *opus citatum* – viidatud teos). Kui ühelt autorilt on mitu tööd, tuleb viidatav allikas määratleda kas esimese viite numbriga, töö väljaandmise aastaga või pealkirja lühendiga (näide 52). Viimasel juhul peab aga allikas olema kirjanduse loetelu abil täpselt identifitseeritav (näide 53).

Näide 52. J. Uluots. Osutatud töö, lk 34.
J. Uluots (viide 4), lk 34.
J. Uluots (1938), lk 34.

Näide 53. Joone all: L. Leesment. Süütegu ja karistus, lk 99.

Kirjanduse loetelus: Leesment, L. Süütegu ja karistus Vana-Liivimaal. TÜ toimetised. V 291. Tartu, 1972, lk 93 jj.

c) Paljudes riikides on seadustike kommentaaridele viitamisel kasutusel üldlevinud lühendid, mis võivad olla ka ära toodud vastava väljaande tiitellehel või selle pöördel (näide 54).

Näide 54. Dreher/Tröndle. StGB. 46. Aufl. Vor § 218, Rn 8c–8f.

H. Tröndle. LK. 9. Aufl, § 3, Rn 5.

Lühendi kasutamisel tuleb viidatud allika täiskirje ära tuua kirjanduse loetelus, kusjuures kasutatud lühendid peavad sisalduma lühendite loetelus.¹²

d) Kui lühendatud viiteid on palju ning need omakorda sisaldavad palju lühendeid, võib koostada eraldi kirjanduslühendite loetelu.

Näide 55. Joone all: Jescheck/Weigend, S 38.

Kirjanduslühendite loetelus: Jescheck/Weigend – H.-H. Jescheck, T. Weigend. Lehrbuch des Strafrechts. Allgemeiner Teil. 5. Aufl. Berlin: Duncker & Humblot, 1996.

e) Mõnikord esineb viidete lühendamist kuni piirini, kus allikas on veel tuvastatav. Sel juhul on jäetud viitesse alles vaid minimaalsed osised, kusjuures alati ei olegi lühendatud viide kirjanduslühendite loetelus lahti kirjutatud (näide 56).

Näide 56. Joone all: Weigend ZStW, 110, 116.

Täisviide oleks antud juhul järgmine: E. Weigend. Das neue polnische Strafgesetzbuch von 1997. – Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 1998, Nr 110, S 114 ff.

Lühendite loetelust saame teada ajakirja nimetuse. Raamatukogudes on ajakirjad köidetud aastate ehk aastakäikude numbrite kaupa, seega ei valmista kõite nr 110 leidmine probleeme. Kuna antud numbris on artikli kirjutanud Freiburgi Max-Plancki Kriminaalõiguse Instituudi teadur Ewa Weigend ja mitte Kölni ülikooli kriminaalõiguse professor Thomas Weigend, siis ei ole raskusi ka autori identifitseerimisel. Sisukorra järgi artikli leidmine on ime-

¹² Lühendamise kohta vt ka: M. Ollisaar. Lühendite müstilisest maailmast. – Õiguskeel, 1996, nr 5, lk 31 jj.

lihtne, seega ei ole mingit vajadust näidata ära selle algus- ja lõpplehekülge. Küll tuleb aga viidata konkreetsele leheküljele, kust pärineb tsitaat või refereering (kui aga osutatakse üksnes artiklile tervikuna, siis ei ole ka selle järele vajadust).

Mõistagi on tegemist äärmuseni redutseeritud viitesüsteemiga, mille kasutamist üliõpilastöodes ei saa pidada õigeks. Käesolevas juhendis on see toodudki üksnes näitena.

f) Olenemata viidete lühendamisest, tuleb töö lõpus tuua tekstis seletamata lühendite loetelu. Sellesse ei võeta keeleliselt üldtuntud lühendeid (*jne*, *vt*, *art*). Ka ei ole mõtet koostada lühendite loetelu, kui töö sisaldab vaid paari üldtuntud juriidilist lühendit ning needki on esmamainimisel tekstis lahti seletatud (KrK, KrMK jms).

IV. TSITEERIMINE JA REFEREERIMINE

1. Üldnõuded

- a) Originaalsete seisukohtade ja autori enda tuvastatud andmete kõrval esitatakse töödes ka seisukohti ja andmeid, mis kuuluvad teistele autoritele või pärinevad kasutatud arhiivi- või muust allikmaterjalist. Seejuures on võimalik, et autor nende seisukohtadega nõustub ning esitab need oma seisukohtade kinnitamiseks. Kuid on ka võimalik, et autor nendega ei nõustu ning seab endale ülesandeks nende seisukohtade kummutamise. Kirjanduses või muus allikas leiduvaid andmeid võib autor kasutada ka lähtematerjalina, neid ümber grupeerida ja jõuda sel viisil iseseisvate järeldusteni.
- b) Teistele autoritele kuuluvaid seisukohti, samuti andmeid, mida autor ise pole tuvastanud, esitatakse tsitaatidena või refereeringutena. Nii tsiteerimisel kui ka refereerimisel tuleb töös viidata kasutatud allikale.

2. Tsitaat

- a) Tsitaat peab vastama originaalile nii sõnastuse, ortograafia, kirjavahemärkide kui ka rõhutuste (nt allakriipsutus, kursiiv jne) poolest. Ei tohi moonutada originaalis väljendatud mõtet. See võib juhtuda, kui tsiteeritava lause või selle osa valimisel ei arvestata selle konteksti või liidetakse üheks lauseks kahe eri lause osad. Tsiteerimisel lause algusest, keskelt või lõpust ärajäetud sõnad asendatakse nurksulgudes olevate mõttepunktidega [...]. Lause keskele või lõppu lülitatud tsitaati alustatakse väiketähega. Vt ka V.2 näide 59.
- b) Kui töös on tsitaate palju ning need on mahukad (nt on töö pühendatud konkreetse autori töödele või teooriale), võib tsitaadid eraldi lõikudena ning teistsuguse kirjaga välja tuua.
- c) Tsitaat pannakse jutumärkidesse. Kui tsitaat on töös omaette lause, siis pannakse lause lõppu kõigepealt tsiteeritud lause lõpumärk (punkt, hüüumärk, küsimärk, mõttepunktid vms), siis jutumärgid ja lõpuks viide. Lause sees lõppeva tsitaadi korral pannakse jutumärkide järele viitenumber (või sulgudes viide) ja siis jätkub autori lause, mis lõpeb põhilause ehitusest sõl-

tuva kirjamärgiga. Töö autori täiendavad sõnad tsitaadi teksti sees eraldatakse tsitaadist nurksulgudega. Nurksulgude vahel mainitakse ka rõhutuste lisamised või ärajätmised (näide 57). Vt ka viite mõjupiirkond III.1i.

Näide 57. „Meie pärandusõiguse järele loetakse pärandusvara pärijale ülelõiknuks pärija sellekohase avalduse läbi [...], mitte aga juba *päranduse avanemisega* [minu kursiiv – J.S.], s.o. pärandusejätja surmapäevast peale.“¹³

d) Tsiteerimisel võetakse aluseks teose viimane kättesaadav trükk. Kui tsiteeritav materjal on avaldatud ajakirjanduses ja hiljem ilmunud eri väljaandena või avaldatud ametlikus väljaandes, tuleb tsiteerida eri väljaande või ametliku väljaande järgi. On võimalik, et kui eesti keeles ei ole väljakujunenud traditsiooni mõne termini tõlkimiseks, tuleb termini esmamainimisel sulgudes või joone all ära tuua ka võõrkeelne originaaltermin või -tekst (näide 58).

Näide 58. Põhitekstis: Viimane on õigustatud seetõttu, et süüdlane kui ühiskonna liige on kahjustanud kannatanu kui sama ühiskonna liikme võõrandamatut ja ühiskonna poolt tunnustatud *dominiooni*.

Joone all: Lad *dominium*, ingl *dominion*. Saksa keelde on see tõlgitud *Besitz* ja *Besitzrecht* (K.-L. Kunz, lk 896). Eesti keelde ei saa seda tõlkida lihtsalt kui *valdus* või *omand*, mis on kindlad õiguslikud mõisted. Sisuliselt saaks rääkida sotsiaalsest omandist, õigusest omada ühte osa sotsiaalsest keskkonnast, kuhu samal ajal ise kuulatakse.

3. Refereering

a) Refereerimine on teise teose või allika sisu konspekteeriv või kommenteeriv edasiandmine. Refereeringut kasutatakse siis, kui tsitaat oleks liiga ulatuslik ega suudaks mõtet tervikuna kompaktselt edasi anda. Ka refereeritav sisu tuleb esitada täpselt ja moonutusteta, välja jättes töö seisukohalt ebaolulise ja mittevajaliku. Refereerida tuleb nii, et oleks selge, missugused mõtted kuuluvad töö autorile ning millised refereeritava töö autorile.

b) Vt ka viite mõjupiirkond III.1i.

¹³ Judex. Meie pärandusmaksu seadus. – Õigus, 1927, nr 3, lk 66.

V. PÕHI- JA JOONEALUNE TEKST

1. Üldnõuded

Töö põhitekstis (n-ö joone peal) tuuakse ära kõik, mis on oluline teema arenduse seisukohalt, sealhulgas faktilised andmed, tsitaadid ja refereeringud ning töö autori kommentaarid nende juurde. Üksnes siis, kui tsitaat või refereering on suuremas või vähemas ulatuses kõrvalepõige põhiteksti loogilisest seosest või on andmed niivõrd mahukad, et raskendavad autori mõtte jälgimist, võib need esitada joonealuses märkuses (vt ka IV.2d, näide 58). Joone all võib esitada ka tsiteeritava või refereeritava autori või allika kriitikat küsimustes, mis ulatuvad käsitletava teema raamidest välja. Üldiselt tuleb aga silmas pidada, et joonealuste märkuste mahtu ei tohi üle paisutada. Peamine ning olulisem osa tööst on ikkagi põhitekst.

2. Allikaviite jagunemine põhiteksti ja joone alla

a) Töö põhitekstis võib ära tuua konkreetse allika nimetuse, kui autor peab seda mingitel kaalutlustel vajalikuks. Viidatava allika pealkiri kirjutatakse jutumärkides. Reeglina siiski põhitekstis allika pealkirja ära ei tooda; küll on aga suhteliselt levinud osutamine autori nimele. Sealjuures tuuakse ära autori eesnimi või eesnimetäht ja perekonnanimi (näited 59 ja 60); kui töö autor peab seda vajalikuks, siis ka akadeemiline tiitel (professor, akadeemik vms).

Näide 59. Põhitekstis: David A. O. Edward ja Robert C. Lane kirjutasid juba 1993. aastal oma töös „Euroopa Ühenduse õigus“: „tegelikult on Nõukogust saanud pigem valitsustevaheliste läbirääkimiste forum...“.

Joone all: D. A. O. Edward, R. C. Lane. Euroopa Ühenduse õigus. Sissejuhatus. Tartu, 1993, lk 13.

Näide 60: Põhitekstis: Seevastu W. Hassemeri arvates tuleks kriminaalõigusel loobuda senisest esoteerilisest käsitlusest ning defineerida end ühiskondlikus kontekstis uuesti.

Joone all: W. Hassemer. Einführung, S 38.

b) Normatiivakti ja kohtupraktika käsitlemise kohta põhitekstis ja joone all vt ka III.2.1 ja III.2.2. Põhitekstis näidatakse ära normatiivakti pealkiri, paragrahv, lõige ja punkt. Seda võib põhitekstis teha ka sulgudes. Kui põhitekstis käsitletakse sama normatiivakti korduvalt, jäetakse joone all edaspidi ära akti vastuvõtnud organi nimetus, vastuvõtmise aeg ja pealkiri ning piiratakse ainult lühendite loetelus märgitud lühendiga.

c) Erandina võib kõik andmed käsitletava teose või allikmaterjali kohta anda ka joone all (näide 61).

Näide 61. Joone all: Samal seisukohal on ka mitmed Skandinaavia kriminoloogid. Vt nt: J. Sarnecki. Juvenile Delinquency in Sweden. – Youth Crime and Justice. Scandinavian Studies in Criminology. Köide 12. Oslo: Norwegian University Press, 1991, lk 24.

VI. LISAD

Lisa 1. Bakalaureusetöö tiitellehe näidis

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
KRIMINAALÕIGUSE ÕPPETOOL

Mari Miil

TINGIMISI KARISTAMINE
JA KRIMINAALHOOLDUS

Bakalaureusetöö

Juhendaja prof J. Sootak

1998

Lisa 2. Kursusetöö tiitellehe näidis

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
KRIMINAALÕIGUSE ÕPPETOOL

Mari Miil

III aasta

TINGIMISI KARISTAMINE

Kursusetöö

Juhendaja prof J. Sootak

1997

Lisa 3. Lühendid

A.2d	Atlantic Reporter, Second Series
A.B.A.J.	American Bar Association Journal
AcP	Archiv für die civilistische Praxis
ADB	Allgemeine Deutsche Biographie
Admin.L.Rev.	Administrative Law Review
AdvS	seadus Eesti Advokatuuri kohta
AE	Alternativ-Entwurf
a.F	alte Fassung
AIDP	Association Internationale de Droit Penal
AK	Alternativ-Kommentar
A.L.R.	American Law Reports
A.L.R.Fed.	American Law Reports Federal
Am.B.Found.Res.J.	American Bar Foundation Research Journal
Am.J.Comp.L.	American Journal of Comparative Law
Am.J.Int'l.L.	American Journal of International Law
Am.J.Juris.	American Journal of Jurisprudence
Am.J.Legal Hist.	American Journal of Legal History
Am.Judicature Soc'y.J.	American Judicature Society Journal
Am.Jur.2d	American Jurisprudence, Second Series
Am.Soc'y.Int'l.L.Proc.	American Society of Int'l Law Proceedings
Am.U.L.Rev.	American University Law Review
Antitrust L.& Econ.Rev.	Antitrust Law and Economics Review
ArchPhilDroit	Archives de philosophie du droit
Ariz.St.L.J.	Arizona State Law Journal
ARSP	Archiv für Rechts- und Sozialphilosophie
AT	Allgemeiner Teil
Aufl	Auflage
AutÕS	autoriõiguse seadus
AöR	Archiv für öffentliches Recht
B.C.Env'tl.Aff.L.Rev.	Boston College Env'l Affairs Law Review
Baylor L.Rev.	Baylor Law Review
Bd	Band
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
BGBI	Bundesgesetzblatt
BGH	Bundesgerichtshof
BGHSt	Entscheidungen des BGH in Strafsachen

BGHZ	Entscheidungen des BGH in Zivilsachen
Brit.J.L.& Soc'y.	British Journal of Law and Society
Brit.Y.B.Int'l.L.	British Yearbook of International Law
BT	Besonderer Teil
BT-Dr	Bundestag-Drucksache
BtMG	Gesetz über den Verkehr mit Betäubungsmitteln
Buffalo L.Rev.	Buffalo Law Review
BverfG	Bundesverfassungsgericht
BverfGE	Entscheidungen des Bundesverfassungs- gerichts
BverfGG	Bundesverfassungsgerichtsgesetz
C	Codex
C.F.R.	Code of Federal Regulations
Cal.3d	California Reporter, Third Series
Calif.L.Rev.	California Law Review
Cambridge L.J.	Cambridge Law Journal
Can.Y.B.Int'l.L.	Canadian Yearbook of International Law
Cardozo L.Rev.	Cardozo Law Review
Cardozo Women's L.J.	Cardozo Women's Law Journal
Cath.U.L.Rev.	Catholic University Law Review
CHRB	Convention on Human Rights and Biomedicine
Colum.J.L. & Soc.Probs.	Columbia Journal of Law & Social Problems
Colum.L.Rev.	Columbia Law Review
Common Mkt.L.Rev.	Common Market Law Review
Const.Commentary	Constitutional Commentary
Const.L.J.	Constitutional Law Journal
Copyright L.Symp.	Copyright Law Symposium
Cornell L.Rev.	Cornell Law Review
Crime & Delinq.	Crime and Delinquency
D	Digestae
DärzteBl	Deutsches Ärzteblatt
Duke L.J.	Duke Law Journal
E 1962	Entwurf eines Strafgesetzbuches 1962
EAA	Eesti Ajalooarhiiv Tartus
EAM	Eesti Ajaloomuuseum Tallinnas
EES	eluruumi erastamise seadus

EIÕBMK	Euroopa inimõiguste ja biomeditsiini konventsioon
EIÕK	Euroopa Inimõiguste Kohus
EIÕKonv	Euroopa inimõiguste konventsioon
EJ	Eesti Jurist
EJHL	European Journal of Health Law
EkS	erakonnaseadus
Emory L.J.	Emory Law Journal
EMRK	Europäische Konvention zum Schutze der Menschenrechte und Grundfreiheiten
Envtl.L.	Environmental Law
ERA	Eesti Riigiarhiiv
ERA PA	Eesti Riigiarhiivi filiaal (Parteiarihiiv)
ErS	erastamiseadus
ES	elamuseadus
ETS	European Treaty Series
Eur.Ct.Hum.Rts.	European Court of Human Rights
EKrMÜK	kriminaalmenetluse ülevõtmise Euroopa konventsioon
EKrVAK	kriminaalasjades vastastikuse abistamise Euroopa konventsioon
ETTK	terrorismi tõkestamise Euroopa konventsioon
EVAK	väljaandmise Euroopa konventsioon
.R.	Federal Register
F.R.D.	Federal Rules Decisions
F.Supp.	Federal Supplement
FamRZ	Zeitschrift für das gesamte Familienrecht
Fed.Cas.	Federal Cases
Fed.Probation	Federal Probation
Fn	Fussnote, Footnote
Fordham L.Rev.	Fordham Law Review
Fordham Urb.L.J.	Fordham Urban Law Journal
GA	Goltdammers Archiv für Strafrecht und Strafprozess
Ga.L.Rev.	Georgia Law Review
Geo.L.J.	Georgetown Law Journal
Geo.Wash.L.Rev.	George Washington Law Review
GG	Grundgesetz

Harv.Int'l.L.J.	Harvard International Law Journal
Harv.J.L. & Pub.Pol'y.	Harvard Journal of Law and Public Policy
Harv.C.R.-C.L.L.Rev.	Harvard Civ. Rights/Civ. Liberties Law
Harv.Env'tl.L.Rev.	Harvard Environmental Law Review
Harv.J. on Legis.	Harvard Journal on Legislation
Harv.J.L. & Tech.	Harvard Journal of Law and Technology
Harv.L.Rev.	Harvard Law Review
HaS	haridusseadus
Hastings Const.L.Q.	Hastings Constitutional Law Quarterly
Hastings L.J.	Hastings Law Journal
HiS	hinnaseadus
HKMS	halduskohtumenetluse seadustik
HÕS	haldusõiguserikkumiste seadustik
HRG	Handwörterbuch zur deutschen Rechtsgeschichte
Hrsg	Herausgeber
HZ	Historische Zeitschrift
i.d.F	in der Fassung
Inst	Institutiones
Int'l. & Comp.L.Q.	International & Comparative Law Quarterly
Int'l.L.Rep.	International Law Reports
Int'l. Legal Materials	International Legal Materials
IRG	Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen
Iowa L.Rev.	Iowa Law Review
Isr.L.Rev.	Israel Law Review
J.Crim.L.&Criminology	Journal of Criminal Law and Criminology
J.C. & U.L.	Journal of College and University Law
Jl	Juridica International
J.Int'l.L. & Econ.	Journal of International Law & Economics
J.L. & Econ.	Journal of Law and Economics
J.L. & Educ.	Journal of Law and Education
J.L. & Pol.	Journal of Law and Politics
J.L. & Soc'y.	Journal of Law and Society
J.L.Econ.&Organization.	Journal of Law, Economics, & Organization
J.Legal Educ.	Journal of Legal Education
J.Legal Hist.	Journal of Legal History
J.Legal Stud.	Journal of Legal Studies

J.Pub.L.	Journal of Public Law
J.Urb.L.	Journal of Urban Law
JA	Juristische Arbeitsblätter
JAVollzO	Jugendarrestvollzugsordnung
JGG	Jugendgerichtsgesetz
JR	Juristische Rundschau
Jura	Juristische Ausbildung
JuS	Juristische Schulung
Just.Sys.J.	Justice System Journal
JZ	Juristenzeitung
Kansas J.L.&Pub.Pol'y.	Kansas Journal of Law and Public Policy
KarRS	karistusregistri seadus
KarSE	karistusseadustiku eelnõu
KLS	kollektiivlepingu seadus
KMS	käibemaksuseadus
KMSK	Eesti kaubandusliku meresõidu koodeks
KodS	kodakondsuseadus
KOKS	kohaliku omavalitsuse korralduse seadus
KOS	korteriomandiseadus
KrHS	kriminaalhoolduseadus
KrimJ	Kriminologisches Journal
KrK	kriminaalkoodeks
KrMK	kriminaalmenetluse koodeks
KRS	kinnistusraamatuseadus
KS	kohtute seadus
KSS	kohtuniku staatuse seadus
KTS	kaitseväeteenistuse seadus
KVEKS	kunstliku viljastamise ja embrüokaitse seadus
L.Ed.2d	United States Supreme Court Reports Lawyer's Edition
Lab.L.J.	Labor Law Journal
LaKS	lastekaitse seadus
Land & Water L.Rev.	Land and Water Law Review
Land Use L.&Zoning Dig.	Land Use Law and Zoning Digest
Law & Contemp.Probs.	Law and Contemporary Problems
Law & Hist.Rev.	Law and History Review
Law & Human Behavior	Law and Human Behavior
Law & Phil.	Law and Philosophy

Law & Soc'y.Rev.	Law and Society Review
Law & Soc.Inquiry	Law and Social Inquiry
Law & Soc.Ord.	Law and the Social Order
Law J.	Law Journal
Law Q.Rev.	Law Quarterly Review
Law Wk.	Law Week
Lief	Lieferung
LK	Leipziger Kommentar zum StGB
LKS	seadus Eesti looduse kaitse kohta
LoKS	loomakaitseseadus
Loy.U.Chi.L.J.	Loyola University of Chicago Law Journal
LRAA	Läti Riiklik Ajalooarhiiv Riias
LS	liiklusseadus
M.L.E	Maryland Law Encyclopedia
MaaRS	maareformi seadus
Marq.L.Rev.	Marquette Law Review
Md.J.Contemp.Issues	Maryland Journal of Contemporary Issues
Md.L.Rev.	Maryland Law Review
MDR	Monatsschrift für Deutsches Recht
MedR	Medizinrecht
Mich.L.Rev.	Michigan Law Review
Minn.L.Rev.	Minnesota Law Rev
MKS	maksukorralduse seadus
Mod.L.Rev.	Modern Law Review
MTÜS	mittetulundusühingute seadus
NDB	Neue Deutsche Biographie
N.E.2d	North Eastern Reporter, Second Series
NEP	Nouvelles Études Pénales
n.F	neue Fassung
N.W.2d	North Western Reporter, Second Series
N.Y.S.	New York Supplement
N.Y.U. Rev.L.&Soc.Change	New York University Review of Law and Social Change
N.Y.U.L.Rev.	New York University Law Review
Nat'l. Tax J.	National Tax Journal
Nat.Resources J.	National Resources Journal
New L.J.	New Law Journal
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv

NJW	Neue Juristische Wochenschrift
NotS	notariaadiseadus
NStZ	Neue Zeitschrift für Strafrecht
Nuclear L.	Nuclear Law
NW.U.L.Rev.	Northwestern University Law Review
NÕ	Nõukogude Õigus
OEG	Opferentschädigungsgesetz
OER	Ost-Europa Recht
OLG	Oberlandesgericht
ORAS	omandireformi aluste seadus
OwiG	Gesetz über Ordnungswidrigkeiten
P.2d	Pacific Reporter, Second Series
PankrS	pankrotiseadus
PenS	pensioniseadus
PkS	perekonnaseadus
PolS	politseiseadus
ProkS	prokuratuuriseadus
PS	põhiseadus
PSKS	põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus
PSRS	põhiseaduse rakendamise seadus
Pub.L.	Public Law
PõRS	põllumajandusreformi seadus
RA	Riksarkivet
RaKS	ravikindlustusseadus
Rn	Randnummer
RegBl	Regierungsblatt
RenS	rendiseadus
RES	riiklike elatusraha seadus
Rev.L. & Soc.Change	Review of Law and Social Change
RG	Reichsgericht
RGBI	Reichsgesetzblatt
RGSt	Entscheidungen des RG in Strafsachen
RIDP	Revue Internationale de Droit Penal
RJ	Rechtshistorisches Journal
RLvS	riigilõivuseadus
ROW	Recht in Ost und West
RPS	raamatupidamise seadus

RRS	riiklike registrite seadus
RTS	Riigi Teataja seadus
Rutgers L.Rev.	Rutgers Law Review
Quad.fior.	Quaderni fiorentini per la storia del pensiero giuridico moderno
S.Cal.L.Rev.	Southern California Law Review
S.Ct.	Supreme Court Reporter
S.E.2d	South Eastern Reporter, Second Series
S.W.2d	South Western Reporter, Second Series
SaS	sihtasutuste seadus
SBL	Svenskt Biografiskt Lexikon
Seton Hall Const.L.J.	Seton Hall Constitutional Law Journal
SiS	sideseadus
SK	Systematischer Kommentar zum StGB
SMS	sotsiaalmaksu seadus
So.2d	Southern Reporter, Second Series
Soc.Action & L.	Social Action and the Law
Stan.L.Rev.	Stanford Law Review
StGB	Strafgesetzbuch
StPO	Strafprozessordnung
StRG	Strafrechtsreformgesetz
StS	statistikaseadus
StVG	Strassenverkehrsgesetz
StVO	Strassenverkehrsordnung
StVollstrO	Strafvollstreckungsordnung
StVollzG	Strafvollzugsgesetz
Sup.Ct.Rev.	Supreme Court Review
SvJT	Svensk Juristtidning
Tb	Teilband
TDVS	töötajate distsiplinaarvastutuse seadus
TervKS	tervishoiukorralduse seadus
Tex.L.Rev.	Texas Law Review
TKS	tarbijakaitse seadus
TLA	Tallinna linnaarhiiv
TLMS	tegevusloamaksu seadus
TLS	töölepingu seadus
TMS	täitemenetluse seadustik
TPS	töö- ja puhkeaja seadus

TRG	Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis
TS	tolliseadus
TsK	tsiviilkoodeks
TsKMS	tsiviilkohtumenetluse seadustik
TsÜS	tsiviilseadustiku üldosa seadus
Tul.L.Rev.	Tulane Law Review
TÜA	Tartu Ülikooli Arhiiv
U.Balt.J.Env'tl.L.	Univ. of Balt. Journal of Env'l Law
U.Balt.L.Rev.	University of Baltimore Law Review
U.Chi.L.Rev.	University of Chicago Law Review
U.Det.J.Urb.L.	Univ. of Detroit Journal of Urban Law
U.Ill.L.F.	University of Illinois Law Forum
U.Pa.L.Rev.	University of Pennsylvania Law Review
U.S.	United States Reports
U.S. Code	United States Code Congressional &
U.S.C.S.	United States Code Service
U.S.L.W.	United States Law Week
U.S.L.Wk.	United States Law Week
UCLA L.Rev.	UCLA Law Review
Urb.L.Ann.	Urban Law Annual
USCCAN	United States Code, Congressional & Administrative News
UVollzO	Untersuchungshafvollzugsordnung
Va.L.Rev.	Virginia Law Review
Vand.L.Rev.	Vanderbilt Law Review
VangS	vangistusseadus
VetS	veterinaarteenistuse seadus
Vill.L.Rev.	Villanova Law Review
VO	Verordnung
VOBI	Verordnungsblatt
VRAA	Venemaa Riiklik Ajalooarhiiv Peterburis
VS	välismaalaste seadus
Wash.U.J.Urb.&Contemp.L.	Wash. Univ. Jour. of Urban & Contemp. Law
WHO	World Health Organisation
Wis.L.Rev.	Wisconsin Law Review
Wistra	Zeitschrift für Wirtschaft, Steuer, Strafrecht
Wm. & Mary L.Rev.	William and Mary Law Review
WMA	World Medical Association

Yale J.L.& Human.	Yale Journal of Law and Humanity
Yale L. & Pol'y.Rev.	Yale Law and Policy Review
Yale L.J.	Yale Law Journal
YB Sch.L.	Yearbook of School Law
ZhistF	Zeitschrift für historische Forschung
ZNR	Zeitschrift für Neuere Rechtsgeschichte
ZPO	Zivilprozessordnung
ZRP	Zeitschrift für Rechtspolitik
ZSGerm	Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Germanistische Abteilung
ZSKan	Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Kanonistische Abteilung
ZSRom	Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung
ZStW	Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft
Ö	Öigus
ÜS	ühistuseadus

Administrative Law Review	Admin.L.Rev.
Allgemeiner Teil	AT
alte Fassung	a.F
Alternativ-Entwurf	AE
Alternativ-Kommentar	AK
American Bar Association Journal	A.B.A.J.
American Bar Foundation Research Journal	Am.B.Found.Res.J.
American Journal of Comparative Law	Am.J.Comp.L.
American Journal of International Law	Am.J.Int'l.L.
American Journal of Jurisprudence	Am.J.Juris.
American Journal of Legal History	Am.J.Legal Hist.
American Judicature Society Journal	Am.Judicature Soc'y.J.
American Jurisprudence, Second Series	Am.Jur.2d
American Law Reports	A.L.R.
American Law Reports Federal	A.L.R.Fed.
American Society of Int'l Law Proceedings	Am.Soc'y.Int'l.L.Proc.
American University Law Review	Am.U.L.Rev.

Antitrust Law and Economics Review	Antitrust L.& Econ.Rev.
Arizona State Law Journal	Ariz.St.L.J.
Atlantic Reporter, Second Series	A.2d
Auflage	Aufl
autoriõiguse seadus	AutÕS
Band	Bd
Baylor Law Review	Baylor L.Rev.
Besonderer Teil	BT
Boston College Env'l Affairs Law Review	B.C.Envtl.Aff.L.Rev.
British Journal of Law and Society	Brit.J.L.& Soc'y.
British Yearbook of International Law	Brit.Y.B.Int'l.L.
Buffalo Law Review	Buffalo L.Rev.
Bundesgerichtshof	BGH
Bundesgesetzblatt	BGBI
Bundestag-Drucksache	BT-Dr
Bundesverfassungsgerichtsgesetz	BVerfGG
Bürgerliches Gesetzbuch	BGB
California Law Review	Calif.L.Rev.
California Reporter, Third Series	Cal.3d
Cambridge Law Journal	Cambridge L.J.
Canadian Yearbook of International Law	Can. Y.B.Int'l.L.
Cardozo Law Review	Cardozo L.Rev.
Cardozo Women's Law Journal	Cardozo Women's L.J.
Catholic University Law Review	Cath.U.L.Rev.
Code of Federal Regulations	C.F.R.
Columbia Journal of Law & Social Problems	Colum.J.L. & Soc.Probs.
Columbia Law Review	Colum.L.Rev.
Common Market Law Review	Common Mkt.L.Rev.
Constitutional Commentary	Const.Commentary
Constitutional Law Journal	Const.L.J.
Copyright Law Symposium	Copyright L.Symp.
Cornell Law Review	Cornell L.Rev.
Crime and Delinquency	Crime & Delinq.
Deutsches Ärzteblatt	DÄrzteBl
Duke Law Journal	Duke L.J.
Eesti kaubandusliku meresõidu koodeks	KMSK

elamuseadus	ES
eluruumide erastamise seadus	EES
Emory Law Journal	Emory L.J.
Entscheidungen des BGH in Strafsachen	BGHSt
Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts	BVerfGE
Entscheidungen des RG in Strafsachen	RGSt
Entwurf eines Strafgesetzbuches 1962	E 1962
Environmental Law	Envtl.L.
erakonnaseadus	EkS
erastamiseadus	ErS
Europäische Konvention zum Schutze der Menschenrechte und Grundfreiheiten	EMRK
European Court of Human Rights	Eur.Ct.Hum.Rts.
Federal Cases	Fed.Cas.
Federal Probation	Fed.Probation
Federal Register	F.R.
Federal Rules Decisions	F.R.D.
Federal Supplement	F.Supp.
Fordham Law Review	Fordham L.Rev.
Fordham Urban Law Journal	Fordham Urb.L.J.
Fussnote	Fn
George Washington Law Review	Geo.Wash.L.Rev.
Georgetown Law Journal	Geo.L.J.
Georgia Law Review	Ga.L.Rev.
Goltdammers Archiv für Strafrecht und Strafprozess	GA
halduskohtumenetluse seadustik	HKMS
haldusõiguserikkumiste seadustik	HÕS
haridusseadus	HaS
Harvard Civ. Rights/Civ. Liberties Law	Harv.C.R.-C.L.L.Rev.
Harvard Environmental Law Review	Harv.Envtl.L.Rev.
Harvard International Law Journal	Harv.Int'l.L.J.
Harvard Journal of Law and Public Policy	Harv.J.L. & Pub.Pol'y.
Harvard Journal of Law and Technology	Harv.J.L. & Tech.
Harvard Journal on Legislation	Harv.J. on Legis.
Harvard Law Review	Harv.L.Rev.
Hastings Constitutional Law Quarterly	Hastings Const.L.Q.
Hastings Law Journal	Hastings L.J.

Herausgeber	Hrsg
hinnaseadus	HiS
in der Fassung	i.d.F.
International & Comparative Law Quarterly	Int'l. & Comp.L.Q.
International Law Reports	Int'l.L.Rep.
International Legal Materials	Int'l.Legal Materials
Iowa Law Review	Iowa L.Rev.
Israel Law Review	Isr.L.Rev.
Journal of College and University Law	J.C. & U.L.
Journal of Criminal Law and Criminology	J.Crim.L.& Criminology
Journal of International Law & Economics	J.Int'l.L. & Econ.
Journal of Law and Economics	J.L. & Econ.
Journal of Law and Education	J.L. & Educ.
Journal of Law and Politics	J.L. & Pol.
Journal of Law and Society	J.L. & Soc'y.
Journal of Law, Economics, & Organization	J.L.Econ.& Organization
Journal of Legal Education	J.Legal Educ.
Journal of Legal History	J.Legal Hist.
Journal of Legal Studies	J.Legal Stud.
Journal of Public Law	J.Pub.L.
Journal of Urban Law	J.Urb.L.
Jugendarrestvollzugsordnung	JAVollzO
Jugendgerichtsgesetz	JGG
Juristenzeitung	JZ
Juristische Arbeitsblätter	JA
Juristische Ausbildung	JuRA
Juristische Rundschau	JR
Juristische Schulung	JuS
Justice System Journal	Just.Sys.J.
käibemaksuseadus	KMS
kaitseväeteenistuse seadus	KTS
Kansas Journal of Law and Public Policy	Kansas J.L&Pub.Pol'y.
kinnistusraamatuseadus	KRS
kodakondsuseadus	KodS
kohaliku omavalitsuse korralduse seadus	KOKS
kohtuniku staatuse seadus	KSS

kohtute seadus	KS
kollektiivlepingu seadus	KLS
korteriomandiseadus	KOS
kriminaalkoodeks	KrK
kriminaalmenetluse koodeks	KrMK
Kriminologisches Journal	KrimJ
Labor Law Journal	Lab.L.J.
Land and Water Law Review	Land & Water L.Rev.
Land Use Law and Zoning Digest	Land Use L.&Zoning Dig.
lastekaitse seadus	LaKS
Law and Contemporary Problems	Law & Contemp.Probs.
Law and History Review	Law & Hist.Rev.
Law and Human Behavior	Law & Human Behavior
Law and Philosophy	Law & Phil.
Law and Social Inquiry	Law & Soc.Inquiry
Law and Society Review	Law & Soc'y.Rev.
Law and the Social Order	Law & Soc.Ord.
Law Journal	Law J.
Law Quarterly Review	Law Q.Rev.
Law Week	Law Wk.
Leipziger Kommentar zum StGB	LK
Lieferung	Lief
liiklusseadus	LS
loomakaitse seadus	LoKS
Loyola University of Chicago Law Journal	Loy.U.Chi.L.J.
maareformi seadus	MaaRS
maksukorralduse seadus	MKS
Marquette Law Review	Marq.L.Rev.
Maryland Journal of Contemporary Issues	Md.J.Contemp.Issues
Maryland Law Encyclopedia	M.L.E.
Maryland Law Review	Md.L.Rev.
Medizinrecht	MedR
Michigan Law Review	Mich.L.Rev.
Minnesota Law Rev	Minn.L.Rev.
mittetulundusühingute seadus	MTÜS
Modern Law Review	Mod.L.Rev.

Monatsschrift für Deutsches Recht	MDR
National Resources Journal	Nat.Resources J.
National Tax Journal	Nat'l. Tax J.
neue Fassung	n.F
Neue Juristische Wochenschrift	NJW
Neue Zeitschrift für Strafrecht	NStZ
New Law Journal	New L.J.
New York Supplement	N.Y.S.
New York University Law Review	N.Y.U.L.Rev.
New York University Review of Law and Social Change	N.Y.U. Rev.L.&Soc. Change
North Eastern Reporter, Second Series	N.E.2d
North Western Reporter, Second Series	N.W.2d
Northwestern University Law Review	NW.U.L.Rev.
notariaadiseadus	NotS
Nuclear Law	Nuclear L.
Oberlandesgericht	OLG
omandireformi aluste seadus	ORAS
Opferentschädigungsgesetz	OEG
Pacific Reporter, Second Series	P.2d
pankrotiseadus	PankrS
pensioniseadus	PenS
perekonnaseadus	PkS
põhiseadus	PS
põhiseaduse rakendamise seadus	PSRS
põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus	PSKS
politseiseadus	PolS
prokuratuuriseadus	ProkS
Public Law	Pub.L.
põllumajandusreformi seadus	PõRS
raamatupidamise seadus	RPS
Randnummer	Rdn
ravikindlustusseadus	RaKS
Regierungsblatt	RegBl
Reichsgericht	RG
Reichsgesetzblatt	RGBl

rendiseadus
Review of Law and Social Change
Riigi Teataja seadus
riigilõivuseadus
riiklik elatusraha seadus
riiklike registrite seadus
Rutgers Law Review
seadus Eesti Advokatuuri kohta
seadus Eesti looduse kaitse kohta
Seton Hall Constitutional Law Journal
sideseadus
sihtasutuste seadus
Social Action and the Law
sotsiaalmaksu seadus
South Eastern Reporter, Second Series
South Western Reporter, Second Series
Southern California Law Review
Southern Reporter, Second Series
Stanford Law Review
statistikaseadus
Strafgesetzbuch
Strafprozessordnung
Strafrechtsreformgesetz
Strafvollstreckungsordnung
Strafvollzugsgesetz
Strassenverkehrsordnung
Strassenverkehrsgesetz
Supreme Court Reporter
Supreme Court Review
Systematischer Kommentar zum StGB
täitemenetluse seadustik
tarbijakaitse seadus
tegevusloamaksu seadus
Teilband
tervishoiukorralduse seadus
Texas Law Review
tolliseadus
töö- ja puhkeaja seadus

RenS
Rev.L. & Soc.Change
RTS
RLvS
RES
RRS
Rutgers L.Rev.
AdvS
LKS
Seton Hall Const.L.J.
SiS
SaS
Soc.Action & L.
SMS
S.E.2d
S.W.2d
S.Cal.L.Rev.
So.2d
Stan.L.Rev.
StS
StGB
StPO
StRG
StVollstrO
StVollzG
StVO
StVG
S.Ct.
Sup.Ct.Rev.
SK
TMS
TKS
TLMS
Tb
TervKs
Tex.L.Rev.
TS
TPS

töölepingu seadus	TLS
töötajate distsiplinaarvastutuse seadus	TDVS
tsiviilkohtumenetluse seadustik	TsKMS
tsiviilkoodeks	TsK
tsiviilseadustiku üldosa seadus	TsÜS
Tulane Law Review	Tul.L.Rev.
UCLA Law Review	UCLA L.Rev.
United States Code	U.S. Code
United States Code, Congressional & Administrative News	USCCAN
United States Code Service	U.S.C.S.
United States Law Week	U.S.L.W.
United States Law Week	U.S.L.Wk.
United States Reports	U.S.
United States Supreme Court Reports Lawyer's Edition	L.Ed.2d
Univ. of Balt. Journal of Env'l Law	U.Balt.J.Envtl.L.
Univ. of Detroit Journal of Urban Law	U.Det.J.Urb.L.
University of Baltimore Law Review	U.Balt.L.Rev.
University of Chicago Law Review	U.Chi.L.Rev.
University of Illinois Law Forum	U.Ill.L.F.
University of Pennsylvania Law Review	U.Pa.L.Rev.
Untersuchungshafvollzugsordnung	UVollzO
Urban Law Annual	Urb.L.Ann.
välismaalaste seadus	VS
Vanderbilt Law Review	Vand.L.Rev.
Verordnung	VO
Verordnungsblatt	VOBI
veterinaarteenistuse seadus	VetS
Villanova Law Review	Vill.L.Rev.
Virginia Law Review	Va.L.Rev.
Wash. Univ. Jour. of Urban & Contemp.Law	Wash.U.J.Urb.& Contemp.L.
William and Mary Law Review	Wm. & Mary L.Rev.
Wisconsin Law Review	Wis.L.Rev.
Yale Journal of Law and Humanity	Yale J.L.& Human.
Yale Law and Policy Review	Yale L. & Pol'y.Rev.
Yale Law Journal	Yale L.J.

Yearbook of School Law
Zeitschrift für das gesamte Familienrecht
Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissen-
schaft
Zeitschrift für Rechtspolitik
Zeitschrift für Wirtschaft, Steuer, Strafrecht
ühistuseadus
Öigus

YB Sch.L.
FamRZ

ZStW
ZRP
Wistra
ÜS
Ö